

THƯ VIỆN SỐ VÀ YÊU CẦU NĂNG LỰC ĐỐI VỚI NGUỒN NHÂN LỰC THÔNG TIN THƯ VIỆN HIỆN NAY

Đỗ Thị Thu Huyền

Khoa Khoa học cơ bản - Lý luận chính trị

Tóm tắt: Với vai trò nhân rộng và phổ biến thông tin, tri thức, nguồn nhân lực thông tin thư viện có nhiệm vụ kết nối người dùng tin với nguồn tài nguyên thông tin trong thư viện. Trên cơ sở phân tích xu hướng phát triển của thư viện số hiện nay và đặc biệt phân tích một cách hệ thống những năng lực cần thiết của nguồn nhân lực thông tin thư viện trong môi trường thư viện số, bài viết đề xuất một số khuyến nghị nhằm nâng cao chất lượng nguồn nhân lực thông tin thư viện trên các phương diện: năng lực chuyên môn, năng lực cá nhân và năng lực phục vụ xã hội.

Từ khóa: Thư viện số; nguồn nhân lực thông tin thư viện; năng lực

DIGITAL LIBRARY AND CAPACITY REQUIREMENTS FOR HUMAN RESOURCES LIBRARY

Do Thi Thu Huyen

Faculty of Basic Sciences – Political Theory

Abstract: As a multiplication and dissemination of information, knowledge, human resources information library is responsible for connecting users with information resources in the library. Based on analyzing trends in digital library development and specifically analyzes the necessary capacities of human resources in the digital library, The paper proposes some recommendations to improve the quality of human resources information library in terms of professional capacity, personal capacity and social service capacity.

Keyword: Digital library; Human resources information library; Capacity

Nhận bài: 17/05/2025

Phản biện: 17/06/2025

Duyệt đăng: 21/06/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Hoạt động và tổ chức của thư viện đang dần chuyển dịch từ mô hình truyền thống sang mô hình hiện đại – thư viện số, trong đó có sự ứng dụng mạnh mẽ các thành tựu của khoa học kỹ thuật công nghệ, đặc biệt là công nghệ thông tin trong quản lý, cung cấp thông tin. Sự thay đổi đó mang đến nhiều lợi ích cho người dùng tin và mô hình tổ chức quản lý thư viện. Tuy nhiên, sự chuyển mình này cũng đang đặt ra nhiều yêu cầu về năng lực của đội ngũ nguồn nhân lực thông tin thư viện. Trên cơ sở phân tích một số năng lực cần có của nguồn nhân lực thông tin thư viện đáp ứng xu hướng phát triển của thư viện số, bài viết xây dựng một số đề xuất, khuyến nghị nhằm nâng cao chất lượng nguồn nhân lực thông tin thư viện nhằm hoàn thiện quá trình đổi mới và phát triển của thư viện hiện nay.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Thư viện số - xu hướng phát triển tất yếu trong bối cảnh hiện nay

Trong thời đại công nghệ thông tin với sự phát triển mạnh mẽ của cuộc cách mạng số, việc tìm kiếm tri thức có thể thực hiện ở bất cứ không gian và thời gian nào thì việc xây dựng một hệ thống thư viện số là tất yếu, tạo điều kiện xây dựng một xã hội học tập, giúp người dùng tin biết cách tìm

kiếm tri thức, đặc biệt biết cách áp dụng tổng hòa những kiến thức có được trong lao động, sản xuất.

Thuật ngữ “Thư viện số” có nhiều định nghĩa và cách hiểu khác nhau, đôi khi được dùng đồng nhất với các thuật ngữ như thư viện điện tử, thư viện ảo, thư viện không tường,... Tuy nhiên, theo quan điểm về vai trò của thư viện hiện nay là: “thư viện năng động: truy cập, phát triển và chuyển đổi” thì có thể hiểu thư viện số là bộ sưu tập thông tin một cách có tổ chức, là tập hợp các đối tượng dữ liệu số bao gồm cả văn bản, hình ảnh, âm thanh,... được quản trị, truy cập, khai thác thông qua hệ thống hạ tầng công nghệ thông tin và truyền thông.

Sự xuất hiện của thư viện số là kết quả của cả quá trình phát triển. Từ thư viện truyền thống với vốn tài liệu là vật mang tin dưới dạng văn bản, hình ảnh, được sưu tầm, tập hợp theo một hoặc nhiều chủ đề hay nội dung nhất định, được xử lý theo quy tắc, quy trình khoa học của nghiệp vụ thư viện nhằm tổ chức phục vụ người dùng tin đạt hiệu quả cao. Khi những thành tựu của công nghệ thông tin được ứng dụng rộng rãi trong hoạt động tổ chức thư viện, đó là sự xuất hiện của thư viện điện tử. Đây là loại hình thư viện đã tin học hóa toàn bộ hoặc một số dịch vụ thư viện, sử dụng

các phương tiện điện tử trong thu thập, lưu trữ, xử lý, tìm và phổ biến thông tin. Thư viện số là một bước tiến xa hơn của thư viện điện tử hay nói cách khác là một thư viện điện tử cao cấp trong đó toàn bộ các tài liệu của thư viện đã được số hóa và được quản lý bằng một phần mềm chuyên nghiệp có tổ chức, giúp người dùng dễ dàng truy cập, tìm kiếm và xem được nội dung toàn văn của chúng từ xa thông qua hệ thống mạng thông tin và các phương tiện truyền thông. Một thư viện số hoàn chỉnh phải thực hiện được tất cả các dịch vụ cơ bản của thư viện truyền thống kết hợp với việc ứng dụng các lợi thế của công nghệ thông tin trong việc lưu trữ, tìm kiếm và phổ biến thông tin.

Sự tiện ích của thư viện số được thể hiện: Dung lượng thông tin được lưu trữ lớn; với một tài khoản đăng nhập được thư viện cấp theo quy định, người dùng tin có thể truy cập tài liệu bằng nhiều dấu hiệu, ở nhiều địa điểm truy cập khác nhau một cách linh hoạt và nhanh chóng do vậy thư viện số có thể cùng lúc phục vụ cho nhiều đối tượng khác nhau, không phụ thuộc vào số lượng người dùng, thời gian và vị trí địa lý của họ; Điều đặc biệt tiện ích của thư viện số là có khả năng liên hệ, tiếp cận với các tác giả, tạo ra kênh phản hồi thông tin giữa người dùng tin và chủ thể sáng tạo ra thông tin. Như vậy, sự phát triển của thư viện số mang lại hiệu quả cao và ý nghĩa lớn, tạo môi trường bình đẳng, mở rộng cho tất cả mọi người trong việc sử dụng nguồn tài liệu vào các mục đích khác nhau, không bị giới hạn về không gian và thời gian; góp phần thu hẹp khoảng cách tri thức giữa các quốc gia, các tầng lớp dân cư tạo điều kiện hình thành một xã hội học tập.

Tuy nhiên, với sự phát triển nhanh chóng và người dùng Internet ngày càng phổ biến khiến nhiều người cho rằng Internet có thể thay thế được thư viện hoặc quan điểm cho rằng Internet và thư viện số là một. Quan niệm này hoàn toàn không đúng. Nguồn thông tin trên Internet đa dạng, phong phú nhưng Internet hoàn toàn không có nghiệp vụ trong việc tổ chức sắp xếp, lưu giữ và phục vụ thông tin. Trong khi đó, cơ cấu tổ chức và hoạt động của thư viện số được thực hiện trên các nguyên tắc và nghiệp vụ tổ chức thư viện. Thư viện số là kết quả của quá trình đổi mới, hoàn thiện và phát triển thư viện trong bối cảnh áp dụng công nghệ thông tin hiện đại. Cho dù thời gian có thay đổi, thư viện ngày càng phát triển thì vai trò

của thư viện không có sự thay đổi đó là phổ biến và phát triển tri thức trong cộng đồng. Do vậy, có thể khẳng định chắc chắn rằng, sự phổ biến và tiện ích của Internet không phải là thư viện số và Internet càng không thể là sự thay thế hoàn thiện cho sự tồn tại và phát triển của thư viện.

2.2. Một số khuyến nghị nâng cao năng lực nguồn nhân lực thông tin thư viện, đáp ứng xu thế phát triển của thư viện số hiện nay

2.2.1. Xây dựng mô hình đào tạo cán bộ thông tin thư viện gắn liền với xu hướng phát triển của thư viện số.

Để hình thành đội ngũ nguồn nhân lực thông tin thư viện đáp ứng đầy đủ về các nhóm năng lực chuyên môn, năng lực cá nhân và năng lực phục vụ xã hội, các cơ sở đào tạo cần phải xây dựng mô hình đào tạo vừa thích ứng với các chương trình hiện đại vừa đảm bảo tính chuyên môn hóa và phát huy được khả năng của đối tượng đào tạo. Hiện nay xuất hiện hai xu hướng đào tạo chính là: đào tạo chuyên gia thông tin thư viện và đào tạo nghiệp vụ thông tin thư viện.

Đào tạo chuyên gia thông tin thư viện là dạng đào tạo truyền thống, chú trọng trang bị cho người học các kiến thức chuyên đề thư viện thông tin, hay nói cách khác, mô hình đào tạo này đi sâu vào các kỹ năng chuyên ngành thư viện thông tin nhằm đào tạo ra các chuyên gia thông tin thư viện chuyên sâu.

Đào tạo nghiệp vụ thông tin thư viện hay chính là mô hình đào tạo theo chuyên ngành. Đây là mô hình đào tạo mới được áp dụng trong những năm gần đây. Trong mô hình này quá trình đào tạo sẽ lấy chủ đề chuyên môn như: thư viện trường học, thư viện doanh nghiệp, thư viện cơ quan, thư viện công... làm trọng tâm.

Trong xã hội thông tin và nền kinh tế tri thức, quản trị tri thức có một ý nghĩa hết sức quan trọng. Trên thực tế, lúc ấy, người cán bộ thư viện sẽ không chỉ là người quản lý tư liệu, quản lý thông tin, mà là người quản lý tri thức. Nếu trước đây, nhiều người cho rằng: thư viện, cơ quan thông tin, hay cán bộ thông tin thư viện chỉ giữ vai trò trợ giúp thì với sự hình thành nền kinh tế tri thức, sự phát triển của thư viện số, cán bộ thông tin thư viện sẽ đóng vai trò mới quan trọng hơn, đó là cầu nối giữa nguồn thông tin với người dùng tin, giúp phát triển và nhân rộng tri thức. Trong điều kiện phát triển của Việt Nam hiện nay cần thiết phải kết

hợp hai mô hình đào tạo chuyên gia thông tin thư viện và đào tạo nghiệp vụ thông tin thư viện để bắt kịp với xu hướng của thế giới.

2.2.2. Nâng cao chất lượng đào tạo nguồn nhân lực thông tin thư viện.

Khi hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng, những thành tựu của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 ngày càng có những tác động hiện hữu và mạnh mẽ thì giáo dục đào tạo cần phải có những thay đổi mang tính đột phá, cần chuyển từ đào tạo những gì mình có sang đào tạo những gì mà thị trường yêu cầu.

Trong thời gian qua công tác đào tạo nguồn nhân lực nói chung, nguồn nhân lực thông tin thư viện nói riêng đã đạt được những kết quả quan trọng. Nguồn nhân lực không chỉ được trang bị kiến thức cơ bản mà còn được tạo cơ hội để chủ động, tích cực tìm kiếm kiến thức theo cách nhất định và vận dụng kiến thức đã học vào thực tiễn ngành nghề. Tuy nhiên, trước xu hướng phát triển của xã hội thông tin và thư viện số hiện nay thì việc phát huy năng lực sáng tạo của nguồn nhân lực thông tin thư viện ngày càng có vai trò đặc biệt quan trọng. Yêu cầu đặt ra đối với đội ngũ nguồn nhân lực này là cần phải có trình độ chuyên môn, nghiệp vụ nghề nghiệp tốt, năng động, nắm bắt và thích ứng nhanh với sự phát triển của khoa học công nghệ, đặc biệt là biết vận dụng những thành quả của công nghệ thông tin vào chuyên môn nghề nghiệp. Chính vì vậy nội dung đào tạo nguồn nhân lực thông tin thư viện không chỉ là những kiến thức chuyên môn thuộc nghiệp vụ nghề nghiệp mà còn phải là những kiến thức liên ngành, liên môn và đặc biệt là khả năng vận dụng các thành tựu khoa học công nghệ vào quá trình số hóa thư viện hiện nay.

Như vậy, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực thông tin thư viện phải gắn liền với quá trình đổi mới nội dung đào tạo. Bên cạnh nâng cao trình độ chuyên môn, cần thiết phải chú trọng hình thành một số kỹ năng mới, đặc biệt là các kỹ năng có thể chuyển đổi như kỹ năng giao tiếp, kỹ năng giải quyết vấn đề, lập kế hoạch... Các kỹ năng này cho phép người học có khả năng học, tự học suốt đời và thích ứng với sự thay đổi thường xuyên của công nghệ thông tin cũng như môi trường làm việc.

2.2.3. Xây dựng hệ thống các tiêu chí đánh giá năng lực nguồn nhân lực thông tin thư viện.

Để thực hiện đánh giá năng lực nguồn nhân lực thông tin thư viện, trước hết, cần xây dựng khung chương trình chuẩn quốc gia cho đào tạo nghề ở các cấp độ khác nhau, phù hợp với chuẩn quốc tế trong đào tạo thông tin thư viện. Các chuẩn quốc gia này được xem như các công cụ quan trọng trong đánh giá chất lượng đào tạo nhân lực thông tin thư viện.

Trong bối cảnh hiện nay với sự phát triển mạnh mẽ của khoa học công nghệ, việc xây dựng các tiêu chí đánh giá năng lực nguồn nhân lực thông tin thư viện cần phải đảm bảo sự đánh giá đầy đủ, khách quan và toàn diện trên các phương diện: năng lực chuyên môn; năng lực cá nhân và năng lực phục vụ xã hội. Việc xây dựng các tiêu chuẩn này có ý nghĩa đặc biệt quan trọng, một mặt, giúp cán bộ thư viện và nhà quản lý nhận diện chính xác những điểm mạnh, điểm yếu của cán bộ thư viện, qua đó giúp định hướng phát triển năng lực. Mặt khác, kết quả đánh giá giúp cán bộ thư viện xây dựng kế hoạch tự đào tạo, bồi dưỡng nhằm hoàn thiện, nâng cao chất lượng về trình độ chuyên môn, nghiệp vụ và các kỹ năng cần thiết. Kết quả đánh giá cũng là cơ sở, căn cứ giúp nhà quản lý thực hiện các chiến lược phát triển nhân sự.

Như vậy, việc xây dựng các tiêu chuẩn đánh giá năng lực cán bộ thư viện nhằm phát triển chính bản thân cá nhân mỗi cán bộ thư viện. Qua đó phát triển đội ngũ nguồn nhân lực thông tin thư viện đáp ứng yêu cầu phát triển của thư viện số trong bối cảnh hiện nay.

2.2.4. Phát triển và mở rộng Hội Thư viện Việt Nam.

Hội Thư viện Việt Nam được thành lập nhằm tổ chức nghiên cứu các vấn đề đặt ra trong lĩnh vực thư viện, ứng dụng, phổ biến những thành tựu khoa học công nghệ vào hoạt động thư viện. Đề xuất, phối hợp với các cơ quan liên quan trong việc bồi dưỡng nâng cao trình độ chuyên môn nghiệp vụ cho hội viên, giúp hội viên đạt tiêu chuẩn nghề nghiệp và duy trì hoạt động nghề nghiệp ở trình độ cao. Hội cũng tổ chức các cuộc hội thảo, tập huấn nghiệp vụ thư viện, kỹ năng nghề nghiệp cho hội viên.

Thông qua các hoạt động của Hội, các cơ sở đào tạo nguồn nhân lực thông tin thư viện có tiếng nói chung, tạo ra nhiều cơ hội để không ngừng nâng cao kiến thức, cập nhật thông tin, chia sẻ các vấn đề thực tiễn nghề nghiệp. Từ đó công tác nghiên cứu, giảng dạy được thúc đẩy mạnh mẽ,

góp phần phát huy lợi thế của từng hội viên, đẩy mạnh hỗ trợ lẫn nhau trong các hoạt động học thuật, góp phần nâng cao và hoàn thiện năng lực nguồn nhân lực thông tin thư viện.

Thứ năm, đối với nguồn nhân lực thông tin thư viện, cần chủ động và tích cực tham gia vào các chương trình đào tạo. Xây dựng kế hoạch học tập nghiên cứu để nâng cao trình độ chuyên môn, hình thành và hoàn thiện các kỹ năng nghề nghiệp, kỹ năng cá nhân cần thiết. Mạnh dạn, tự tin thuyết trình trước đám đông, rèn luyện kỹ năng giao tiếp, tích cực thảo luận và làm việc nhóm. Điều này giúp mỗi cá nhân có thể tiếp cận với cách trao đổi ý kiến trong nhóm, tích lũy kinh nghiệm, giải quyết bất đồng cũng như kinh nghiệm lãnh đạo. Không ngừng học, tự học với mục đích kiến thức vững vàng và kỹ năng thành thực chính là giải pháp cơ bản để nâng cao năng lực làm việc của nguồn nhân lực nói chung và nguồn nhân lực thông tin thư viện nói riêng.

III. KẾT LUẬN

Sự phát triển của thư viện số là xu hướng tất yếu trong bối cảnh xã hội thông tin và cách mạng công nghiệp 4.0 hiện nay. Vai trò, nhiệm vụ của nguồn nhân lực thông tin thư viện trong thế giới số là làm thế nào để cung cấp cho người dùng tin những tài liệu và nguồn lực thông tin tốt nhất. Vì vậy, cán bộ thông tin thư viện phải là người nắm vững nghiệp vụ, chuyên môn thư viện, Internet, các chương trình phần mềm thư viện. Hơn thế nữa, họ phải thường xuyên cập nhật các kiến thức, kỹ năng sử dụng các trang thiết bị mới để hướng dẫn, đào tạo người dùng tin trong quá trình khai thác và sử dụng thông tin. Việc nâng cao năng lực chuyên môn, năng lực cá nhân và năng lực phục vụ xã hội của nguồn nhân lực thông tin thư viện là nhằm thực hiện các mục tiêu trên hướng đến xây dựng và phát triển một xã hội học tập.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Quang Mạnh, Hà Minh Phương, Bùi Đức Dũng (2023), “Giải pháp xây dựng thư viện số đáp ứng yêu cầu chuyển đổi số trong giáo dục hiện nay”, Tạp chí Khoa học giáo dục Việt Nam, tr 44-48.
2. Nguyễn Văn Thiên (2021), “Nhân lực trong các thư viện và trung tâm thông tin tại Việt Nam hiện nay”, Tạp chí Thông tin và Tư liệu, tr.3-12
3. Nguyễn Thanh Thủy (2023), “Quản lý nguồn nhân lực thông tin - thư viện tại các trường đại học ở Việt Nam”, Tạp Chí Văn hóa nghệ thuật, tr.1-7
4. Đỗ Văn Hùng (2016), “Thư viện số trong bối cảnh thay đổi môi trường học tập của giáo dục đại học”, Kỷ yếu Hội thảo Khoa học “Xây dựng thư viện số và tài nguyên số”, Khoa Thông tin – Thư viện, trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn Hà Nội và Trung tâm Thông tin – Thư viện, trường Đại học Hạ Long, tr.29-45
5. <http://nlv.gov.vn/nghiệp-vụ-thư-viện/Thư-viện-số-và-vấn-đề-xây-dựng-thư-viện-số-ở-Việt-Nam>.